

Provinciale monumentenlijst voor de gemeente Den Helder

Provincie: Noord-Holland
Naam: Stelling van Den Helder
Gemeente: Den Helder

Plaatselijke aanduiding duingebied, ten zuidoosten van voormalig fort Kijkduin, te Huisduinen

Kadastrale aanduiding Kad. gem.: Den Helder
Sectie: F
Nummers: 437 en 508

Beschrijving van het monument

Voormalige militaire verdedigingswerken gebouwd tussen 1916 en 1930 als onderdeel van de Stelling van Den Helder, een verdedigingsgordel om Den Helder en op het eiland Texel ten behoeve van de bescherming van de strategisch belangrijke marinehaven en het Marsdiep. Het complex bestaat thans uit de volgende beschermde werken [70]:

3 gewapend betonnen loopgraven ($\pm$ 1916);
1 schervrij onderkomen voor manschappen ($\pm$ 1916);
2 dubbele mitrailleurkazematten ($\pm$ 1916);
1 dubbele kanonkazemat ($\pm$ 1916);
1 kleine waarnemingspost ($\pm$ 1916);
1 geschutemplacement voor luchtafweer (1923);
3 geschutemplacements, elk met munitiebewaarplaatsen en munitielift, als onderdeel van Batterij Helsdiep (eind jaren-1920 en 1939); en
3 onderkomens voor manschappen, als onderdeel van Batterij Helsdiep (eind jaren-1920).
De verdedigingswerken zijn gelegen in het duinterrein ten zuidoosten van het voormalige fort Kijkduin en ten zuiden van Huisduinen. In dit terrein werd gedurende de mobilisatie 1914-1918 op experimentele wijze ervaring opgedaan in het ontwikkelen van gewapend betonnen versterkingen.

De **dubbele mitrailleurkazemat**, gebouwd omstreeks 1916 (in situatie genummerd 1), betreft een dunwandig (0.20 m) gewapend betonnen gebouw, dat grotendeels in het duinzand is gelegen. De bovendeckking bedraagt 0.25 m gewapend beton plus aarde.

De kazematruimten zijn met een schietgat georiënteerd op het noordwesten. Tussen de kazematruimten is, afgezien van een gangruimte, een breed aangeaard gedeelte. De ingang is in de zuidoost zijde en geeft via een hoek van 90° naar links en naar rechts toegang op de gangruimten en de kazematruimten [71-73].

De **kleine waarnemingspost**, gebouwd omstreeks 1916 (in de situatie genummerd 2), geeft toegang aan één persoon. Door een kijksleuf in

het dunwandige gewapend beton is het mogelijk het voorliggende terrein zuidwaards te observeren. De waarnemingspost was met een plaatijzeren deur afsluitbaar [65, 74, 75].

De **noordelijke loopgraaf**, gebouwd omstreeks 1916 (in de situatie genummerd 3), is opgetrokken van dunwandig (0.12 m) gewapend beton, grotendeels ingegraven in het duinterrein over een lengte van 11.00 m. De voor- en achterwand neigen iets naar buiten. De voorwand, georiënteerd op het zuidoosten, bevat dertien kleine, vierkante schietgaten, welke omrand zijn met een metalen versteviging. Verder bevat de voorwand drie nissen voor het bewaren van munitie.

Tot halverdiepte is de loopgraaf met gewapend beton overdekt.

De toegangen bevinden zich links en rechts van de achterwand aan de noordwest zijde. Verder bevat de loopgraaf twee korte zijwanden [76, 77].

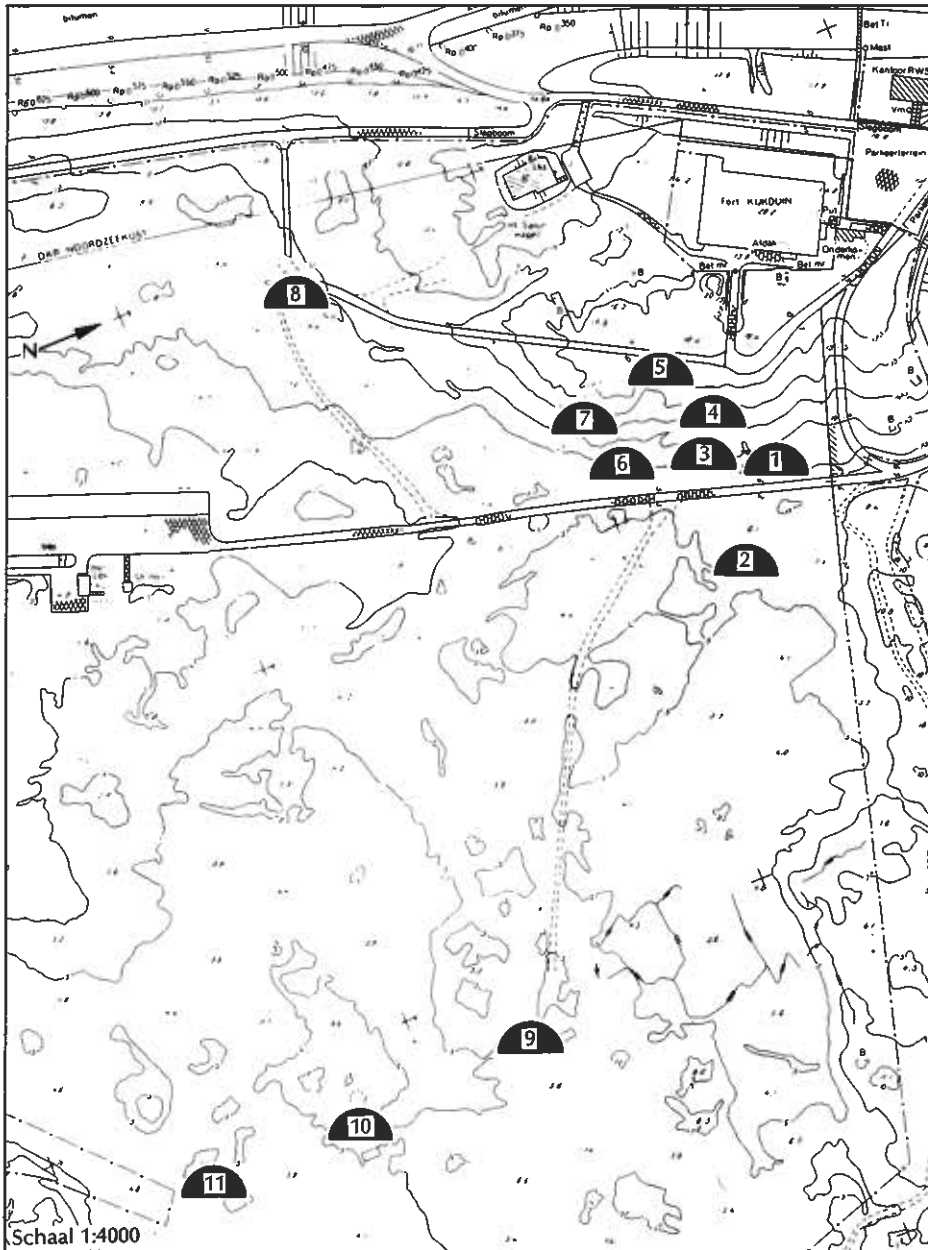
De **schuilplaats**, gebouwd omstreeks 1916 (in de situatie genummerd 4), is geconstrueerd van dunwandig ($\pm$ 0.15 m) gewapend beton, zodanig, dat de ruimte wordt overspannen met een tongewelf als drager voor de aanaarding. Aan beide korte zijden (noordoost en zuidwest) is een ingang herkenbaar, welke via een trap toegang biedt aan een onderkomen ten behoeve van manschappen, waar voorheen bedden stonden opgesteld. Het gebouw meet als grootste lengte 13.50 m en breedte 5.00 m. De grootste stahoogte bedraagt 2.05 m [78-80].

De **dubbele kanonkazemat**, gebouwd omstreeks 1916 (in de situatie genummerd 5), bood onderdak aan twee snelvuurkanonnen van 10 cm brons. De kazemat is opgetrokken van ongeveer 0.20 m dik gewapend beton, verder versterkt met ongewapend beton tot een totale frontwanddikte van 1.10 m.

Ook de bovendeckking bestaat uit een dikke laag beton (1.20 m) onder duinzand.

Twee toegangen met trap zijn opgenomen in de noordwestelijke wand. De naast elkaar gelegen kazematruimten hebben een afgeschuinde

70 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder.

- 1 dubbele mitrailleurkazemat, ± 1916
- 2 kleine waarnemingspost, ± 1916
- 3 noordelijke loopgraaf, ± 1916
- 4 schuilplaats, ± 1916
- 5 dubbele kanonkazemat, ± 1916
- 6 middelste loopgraaf, ± 1916
- 7 zuidelijke loopgraaf, ± 1916
- 8 open bedding voor luchtdoelgeschut, 1923
- 9 noordelijk geschutemplacement c.a. van Batterij Helsdiep, jaren-1920, 1939
- 10 middelste geschutemplacement c.a. van Batterij Helsdiep, jaren-1920, 1939
- 11 zuidelijk geschutemplacement c.a. van Batterij Helsdiep, jaren-1920, 1939.

wand en een schietgat, georiënteerd op het zuidoosten. De scheidingswand tussen de kazematruimten is opgetrokken van dunwandig gewapend beton. In de scheidingswand zijn kastruimten opgenomen [81-83].

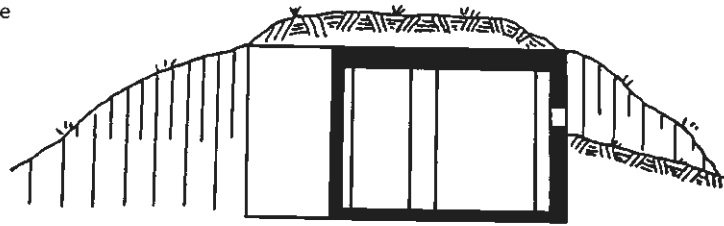
In de kazemat bevinden zich de beide stalen funderingsplaten van de kanonaffuiten.

De **middelste loopgraaf**, gebouwd omstreeks 1916 (in de situatie genummerd 6), is opgetrokken uit dunwandig (± 0.10 m) gewapend beton, vrijwel geheel ingegraven in het duinterrein over een lengte van 12.50 m. De voor- en achterwand neigen iets naar buiten. De voorwand, georiënteerd op het zuidoosten, bevat drie nissen voor het bewaren van munitie. De toegangen bevinden zich aan de korte zijden van de loopgraaf [84, 85].

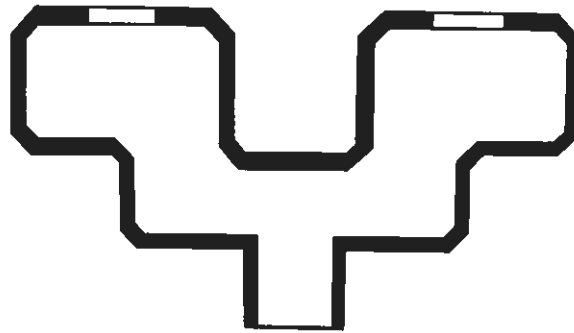
De **zuidelijke loopgraaf**, gebouwd omstreeks 1916 (in de situatie genummerd 7), is opgetrokken uit dunwandig (± 0.12 m) gewapend beton, grotendeels ingegraven in het duinterrein over een

71 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, dubbele mitrailleerkazemat, ± 1916 (in situatie nr. 1).

doorsnede

plattegrond

schaal 1:100

lengte van 10.50 m. De voor- en achterwand neigen iets naar buiten. De voorwand, georiënteerd op het zuidoosten, bevat dertien vierkante schietgaten en drie nissen voor het bewaren van munitie. Tot halverdiepte is de loopgraaf met gewapend beton overdekt. De toegangen bevinden zich links en rechts van de achterwand aan de noordwestzijde. Verder bevat de loopgraaf twee korte zijwanden [31, 64, 86-89].

In 1923 werd onder meer bij Huisduinen een open bedding voor luchtdoelgeschut van 10 TL ("Tegen Luchtdoel") gebouwd (in situatie genummerd 8). Het betreft één van de eerste gewapend betonnen voorzieningen ten behoeve van de luchtruimverdediging in Nederland. Het geheel bestaat uit een cirkelvormige betonplaat met een diameter van 4.60 m, voorzien van een in het beton verankerde, metalen kern voor de geschutsopstelling. De bedding is ongeveer 0.30 m dik [90-92].

De voormalige kustbatterij Helsdiep, gebouwd eind jaren-1920 en 1939, bestaat uit drie gevechtseenheden met ongeveer 100 m afstand van elkaar – en in elkaars verlengde – gesitueerde achthoekige, gewapend betonnen geschutemplacements voor het dragen van 15L40 geschut met een schootsbereik van 14 km. De hoofdtaak van de kustbatterij bestond uit het bevuren van doelen in Molengat, Westgat en Schulpengat. Als neventaak stond de batterij gereed om 's nachts en bij slecht zicht het vuur te openen op een door de Artilleriecommandant

van het Zeefront aan te wijzen versperring. Nabij elk van de geschutemplacements is een munitiemagazijn grotendeels onder het maaiveld aanwezig [33, 34, 38, 39, 93-108].

De munitiemagazijnen zijn geconstrueerd uit gewapend beton met dikte van 0.85 en 1.40 m (oostelijke buitenwand), 0.60 m (noordelijke en zuidelijke buitenwand), en 1.20 m (westelijke buitenwand). De bovendeckking bedraagt 0.80 m gewapend beton.

Aan de zuidzijde gegeven horizontale metalen luiken toegang tot het inwendige via een schacht, voorzien van klimijzers.

De grote opslagruimte is in het midden geplaatst, terwijl de munitielift aan de noordzijde is gesitueerd.

Het bovenste gedeelte van de vierhoekige liftschacht, met aan de oostzijde een opening, steekt uit boven het maaiveld.

Metalen restanten van het hijsmechanisme zijn ter plaatse bewaard gebleven. De munitiemagazijnen meten als grootste lengte 11.40 m, breedte 4.70 m en hoogte 4.80 m.

Iets verder verwijderd van de geschutemplacements zijn de in totaal drie onderkomens voor manschappen. Het betreffen grotendeels aangeaarde, gewapend betonnen gebouwen op vierhoekig grondvlak met rechts en links in de oostelijke wand een ingang naar een ongedeelde ruimte. De dikte van het beton bedraagt 1.00 m (westelijke buitenwand) en overigens 0.80 m. De bovendeckking bedraagt eveneens 0.80 m gewapend beton. De onderkomens

72 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, dubbele mitrailleurkazemat, naar W (in situatie nr. 1), ± 1916, foto 1986.

73 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, dubbele mitrailleurkazemat, naar O (in situatie nr. 1), ± 1916, foto 1986.

meten als grootste lengte 9.50 m, breedte 4.35 m en hoogte 3.30 m.

Tot Batterij Helsdiep behoorden voorts een commandopost en drie meetposten. Deze gebouwen zouden op geruime afstand van de emplacements gelegen hebben, doch zijn thans in het landschap niet meer herkenbaar. De bijbehorende werkkamer, waar de benodigde vuurleidingsgegevens werden berekend, bevond zich in fort Kijkduin [35].

Redengevende omschrijving van het monument

De voormalige militaire verdedigingswerken uit de periode 1916-1930 en 1939, ten zuiden van Huisduinen, zijn van architectuurhistorische waarde:

- a. als element uit de laatste fase van de geschiedenis van de permanente versterkingsbouw in Nederland;
- b. omwille van de in samenhang behouden, en

74 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, kleine waarnemingspost, naar N (in situatie nr. 2), ± 1916, foto 1986.

75 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, ingangszijde kleine waarnemingspost, naar Z (in situatie nr. 2), ± 1916, foto 1986.

als zodanig herkenbare groep gebouwen (in situatie genummerd 3, 6, 7 en 9, 10, 11);
 c. als uniek geworden verdedigingswerken;
 d. als voorbeeld van de toepassing van al dan niet zware betonconstructies in de laatste fase van de permanente versterkingsbouw in Nederland.

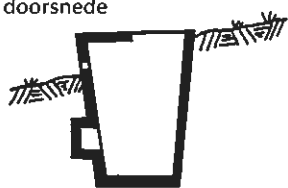
De voormalige militaire verdedigingswerken uit de periode 1916-1930 en 1939, ten zuiden van Huisduinen, zijn van cultuurhistorische waarde

als element uit de krijgsgeschiedenis, in casu de geschiedenis van de mobilisatie 1914-1918 en het Interbellum in Nederland, waarbinnen de werken deel uitmaakten van het kust- en luchtverdedigingsstelsel onder de naam Stelling van Den Helder.

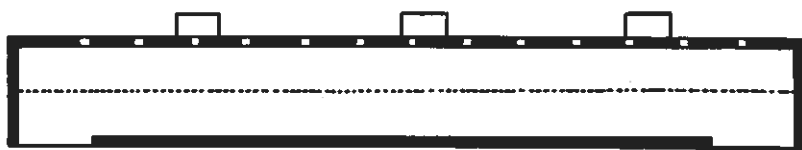
Tot het hierboven genoemde monument behoort al hetgeen door bestemming of anderszins rechtens onroerend is.

76 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, noordelijk loopgraaf, ± 1916 (in situatie nr. 3).

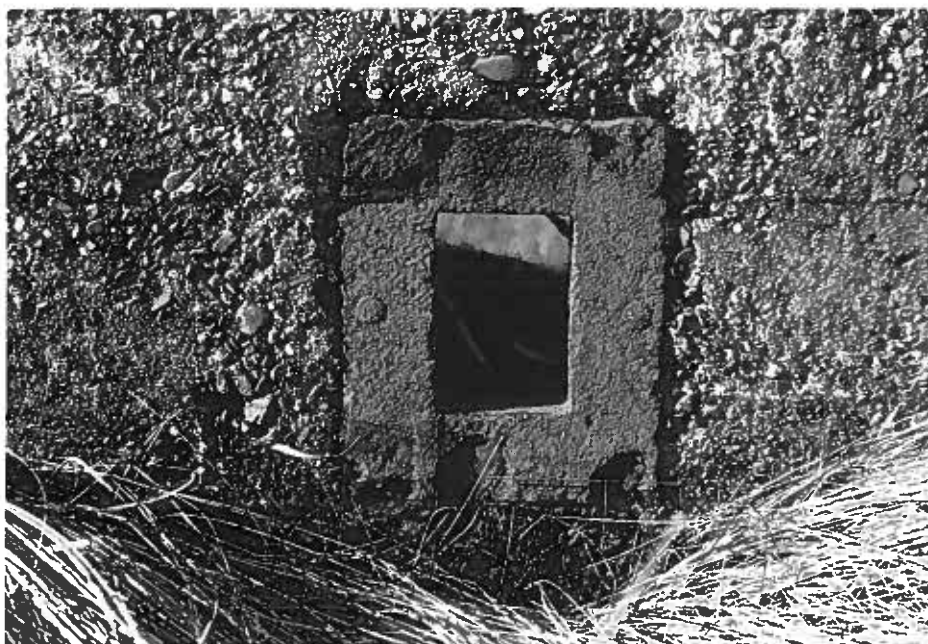
doorsnede

plattegrond

schaal 1:100

77 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, schietgat in noordelijke loopgraaf, ± 1916 (in situatie nr. 3), foto 1986.

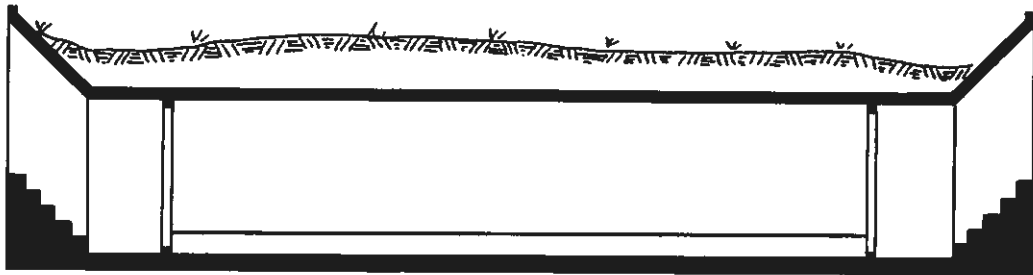
79 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, ingang noordwestelijke schuilplaats naar NO (in situatie nr. 4), foto 1986.

78 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, noordwestelijke schuilplaats, ± 1916 (in situatie nr. 4).

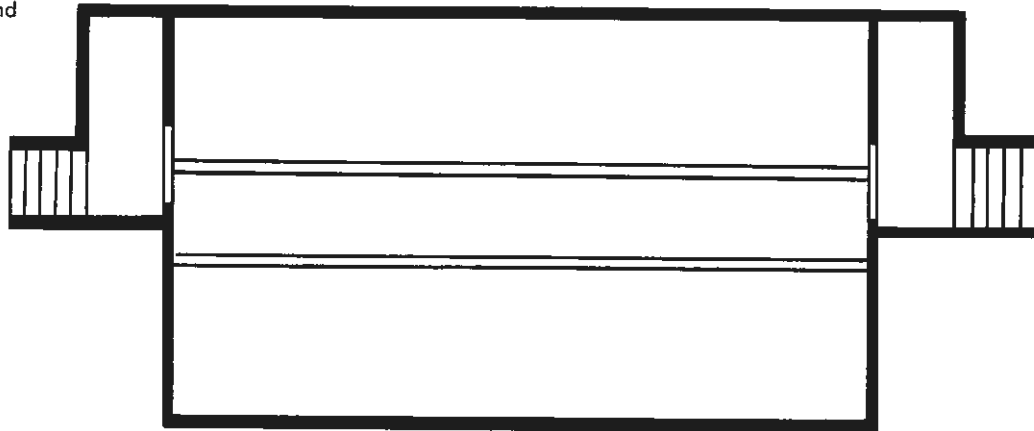
dwarsdoorsnede

langsdoorsnede

plattegrond

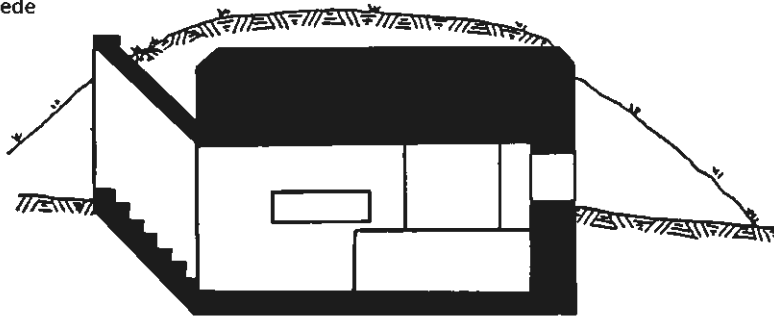
schaal 1:100

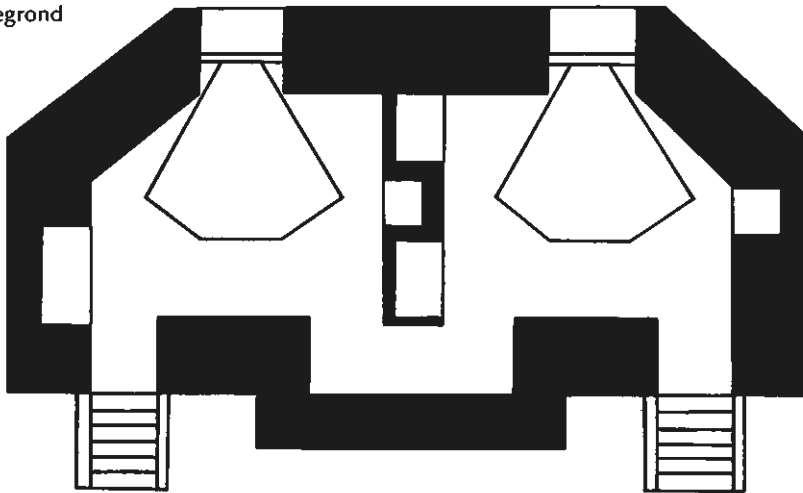
80 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, interieur noordwestelijke schuilplaats, naar NO, ± 1916 (in situatie nr. 4), foto 1986.

**81 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, dubbele kanonkazemat, ± 1916
(in situatie nr. 5).**

doorsnede

plattegrond

schaal 1:100

*82 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, dubbele kanonkazemat ± 1916
(in situatie nr. 5), ingangszijde naar O, foto 1986.*

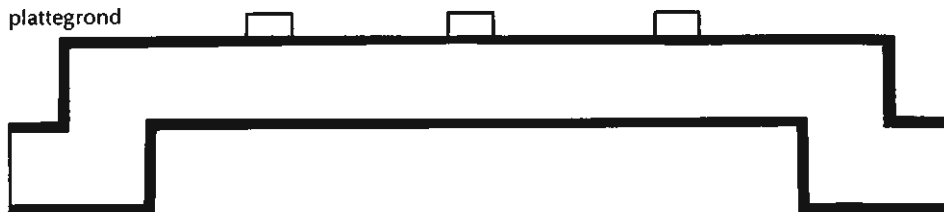
83 *Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, dubbele kanonkazemat ± 1916 (in situatie nr. 5), frontzijde naar ZW, foto 1986.*

84 *Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, middelste loopgraaf, ± 1916 (in situatie nr. 6).*

doorsnede

plattegrond

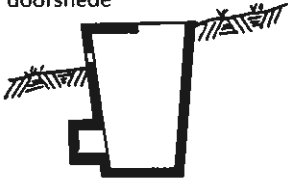
schaal 1:100

85 *Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, middelste loopgraaf, ± 1916 (in situatie nr. 6), aanzicht naar NO, foto 1986.*

86 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, zuidelijke loopgraaf, ± 1916 (in situatie nr. 7).

doorsnede

plattegrond

schaal 1:100

87 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, zuidelijke loopgraaf, ± 1916 (in situatie nr. 7), naar N, foto 1986.

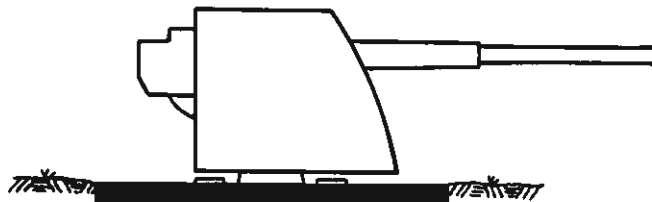
88 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, zuidelijke loopgraaf, ± 1916 (in situatie nr. 7), naar ZW, foto 1986.

89 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, zuidelijke loopgraaf, ± 1916 (in situatie nr. 7), naar Z, foto 1986.

90 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, open bedding voor luchtdoelgeschut, 1923 (in situatie nr. 8).

doorsnede

schaal 1:100

91 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, open bedding voor luchtdoelgeschut, 1923 (in situatie nr. 8), naar O, foto 1986.

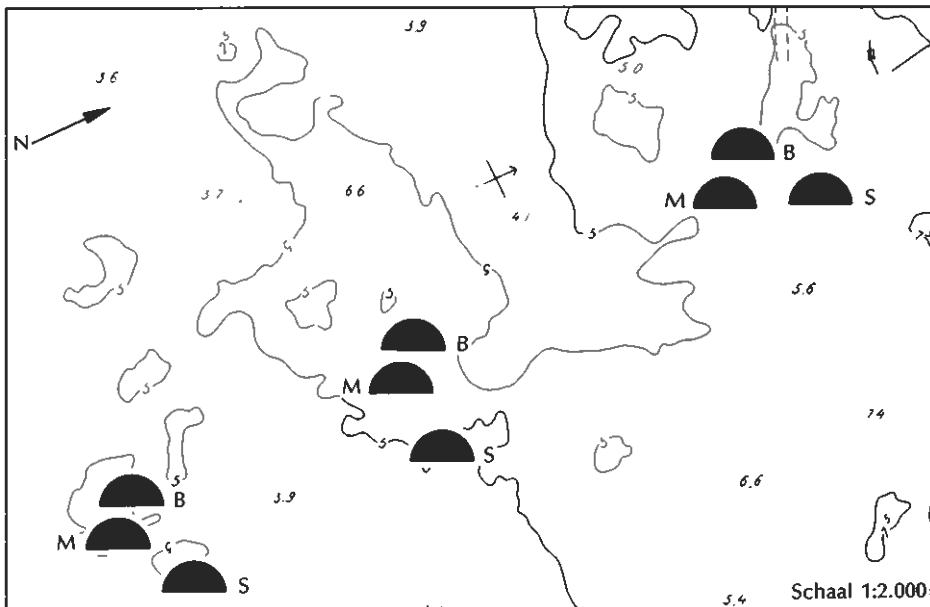

92 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, vuurmond van 10TL in vaste opstelling, zoals deze aanwezig was op de open bedding voor luchtdoelgeschut bij Huisduinen.

93 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, Batterij Helsdiep, overzichtsfoto met drie geschutemplacements c.a., alsmede een niet meer bestaande uitkijktoren.

94 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, overzicht Batterij Helsdiep.

B = betonbedding, ook geschutemplacement genoemd;
M = munitiemagazijn;
S = schuilplaats.

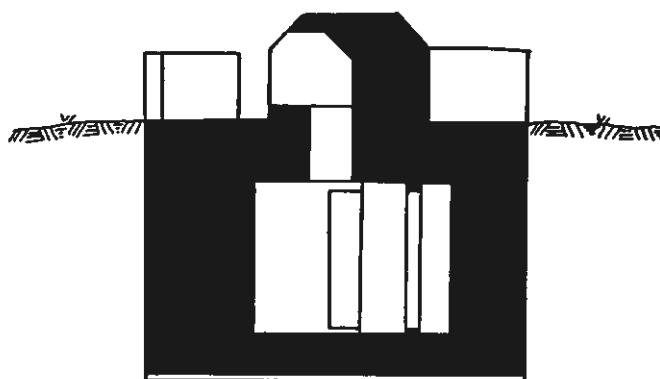
95 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, 1ste Détachement
 Kustartillerie, Batterij Helsdiep 3x15L40, eind jaren-1920, 1939, munitiemagazijn
 (in situatie nrs. 9, 10, 11).

plattegrond

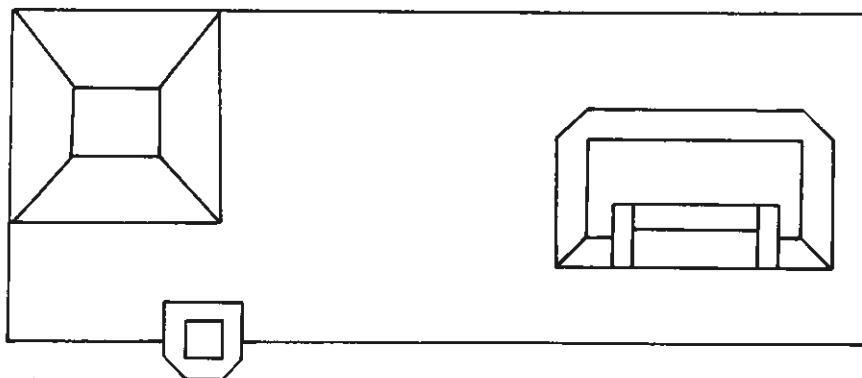

- begripsbepalingen:
 1 munitiebergplaats
 2 liftlokaal
 3 bergruimte
 4 klimkokerportaal
 5 buizenbergplaats

doorsnede

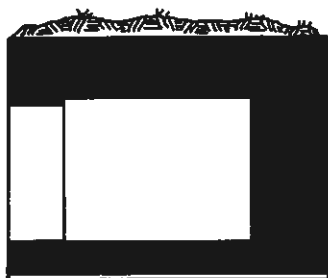
bovenaanzicht

Schaal 1:100

96 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, 1ste Détachement
Kustartillerie, Batterij Helsdiep 3x15L40, eind jaren-1920, 1939, onderkomen
voor manschappen (in situatie nrs. 9, 10, 11).

doorsnede

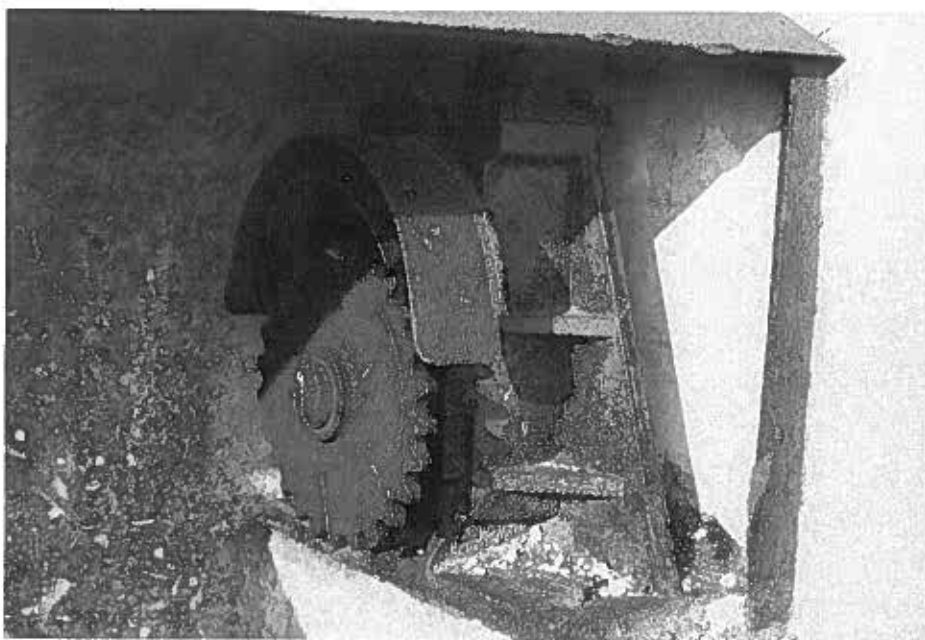
plattegrond

schaal 1:100

97 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, Batterij Helsdiep, noordelijke
emplacement en munitiemagazijn (in situatie nr. 9), naar ZW, foto 1986.

98 *Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, Batterij Helsdiep, noordelijk emplacement en munitiemagazijn (in situatie nr. 9), detail munitielift, naar W, foto 1986.*

99 *Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, noordelijk emplacement en munitiemagazijn (in situatie nr. 9), naar ZW, foto 1986.*

100 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, Batterij Helsdiep, noordelijk emplacement en munitiemagazijn (in situatie nr. 9), munitielift naar W, foto 1986.

101 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, Batterij Helsdiep, noordelijk emplacement en munitiemagazijn (in situatie nr. 9), interieur toegangsschacht, foto 1986.

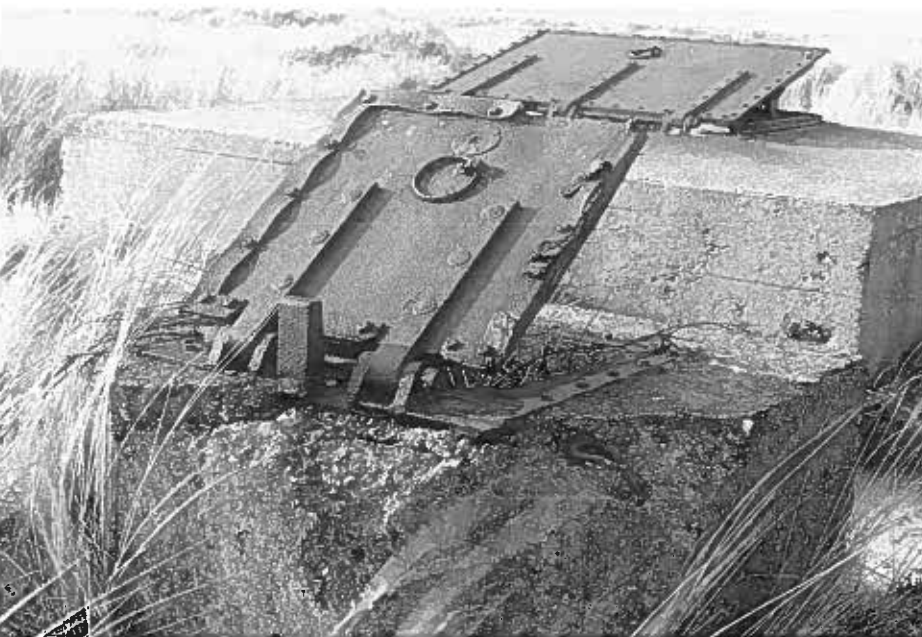
102 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, Batterij Helsdiep, middelste emplacement en munitiemagazijn (in situatie nr. 10), naar W, foto 1986.

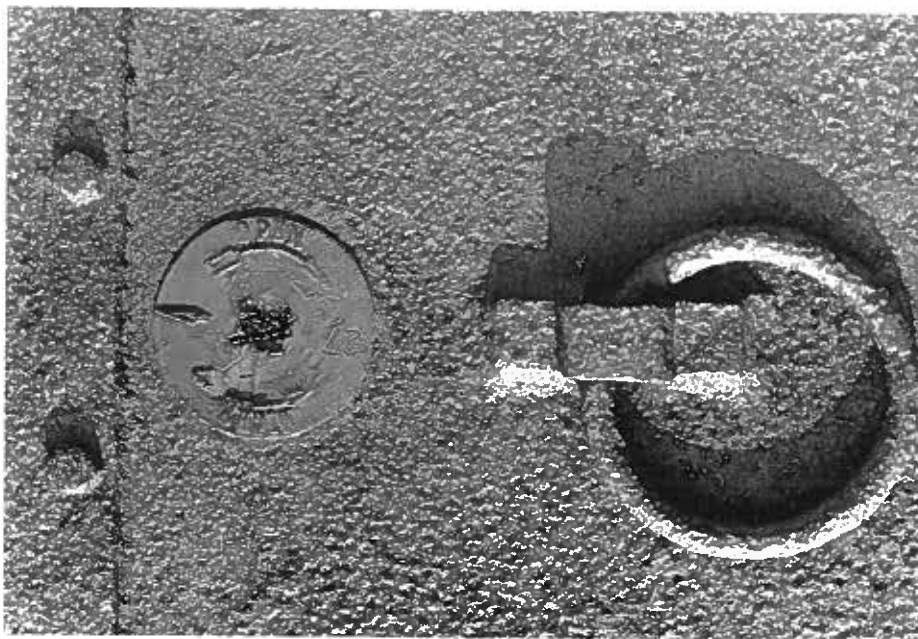
103 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, Batterij Helsdiep, middelste emplacement en munitiemagazijn (in situatie nr. 10), naar N, foto 1986.

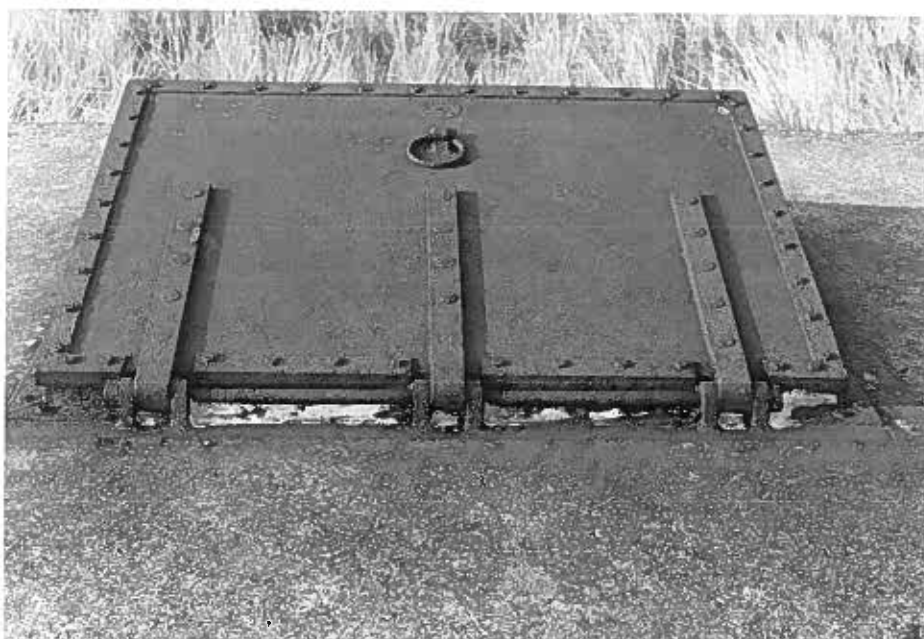
104 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, Batterij Helsdiep, middelste emplacement (in situatie nr. 10), naar W, foto 1986.

105 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, Batterij Helsdiep, middelste munitie-magazijn (in situatie nr. 10), naar W, foto 1986.

106 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, Batterij Helsdiep, middelste munitie-magazijn (in situatie nr. 10), detail stalen luik met messing sluiting, foto 1986.

107 Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, Batterij Helsdiep, middelste munitie-magazijn (in situatie nr. 10), detail toegang, foto 1986.

108 *Den Helder-Huisduinen, Stelling van Den Helder, Batterij Helsdiep, zuidelijk emplacement en munitiemagazijn (in situatie nr. 11), naar W, foto 1986.*